

**Мүлкаманова Айгерім Жарылғасынқызының «8D02304 -  
Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD)  
дәрежесін алу үшін дайындалған «Этномәдени құндылықтардың  
фразеологизмдердегі көрінісі (қазақ, орыс, ағылшын тілдері материалдары  
негізінде)» диссертациясының**

**АНДАТПАСЫ**

**Зерттеу тақырыбының сипаттамасы.** Бүгінгі таңда тіл күрделі де көп қырлы құбылыс ретінде сипатталады. Тіл адамзат мәдениетінің әмбебап кілті ғана емес, жекелеген этностар мәдениетіне де жол ашатын басты құрал ретінде қарастырылады. Адамның ғалам туралы түсінігі тілде, оның ішінде фразеологиялық бірліктерде де көрініс табады. Олар – индивидтің дүниені қабылдау ерекшеліктері мен таным нәтижелерін бейнелейтін мәдени-тілдік құрылымдар. Мәдениет әлемі – құндылықтар әлемі. Мәдениеттің өзіндік ерекшелігін тануда құндылық ұғымы өте маңызды. Өйткені құндылықтар болмысты аксиологиялық категориялар жүйесінде пайымдауға мүмкіндік береді. Осы мәдениет пен құндылықтар фразеологизмдерде көрініс табады. Фразеологизмдер – көп ақпарат жүктелген тіл бірліктері. Мәдениеттанымдық тұрғыдан алғанда, фразеологизмдердің компоненттері белгілі бір мәдениеттің символдық жүйесінің элементтері болып табылады. Олардың әр компонентінде ұлттың мәдениеті мен ұлттық ерекшелігі туралы кодталған ақпарат жинақталған. Фразеологизмнің когнитивтік «жадында» халық менталитетінің мәдени дәстүрлері сақталады, бұл фразеологияның ғаламды танудың тұрақты үлгісі ретінде қызмет етуіне, қайта жаңғыруына ықпал етеді.

Тіл ұлттың мәдени құндылықтарын, рухани болмысын, тарихи тәжірибесін сақтап, ұрпақтан ұрпаққа жеткізеді. Осы бағытта фразеологизмдердің алар орны ерекше. Фразеологизмдер халықтың тұрмыс-тіршілігіне, дүниетанымына, әдет-ғұрпына, салт-дәстүріне тікелей байланысты болып, этномәдени код ретінде қызмет атқарады. Туыстығы жоқ тілдердің (қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің) фразеологиялық жүйесін салғастыра зерттеу әр тілдегі ұлттық құндылықтарды анықтауға, олардың ортақ белгілері мен өзіндік ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан тіл біліміндегі антропоэлекттік бағыт – лингвомәдениеттаным, этнолингвистика, когнитивтік лингвистика және аксиологиялық лингвистика саласындағы зерттеулердің маңызы зор. Қазіргі қазақ тіл білімінде пәнаралық зерттеулер жанданып келеді: когнитивтік семантика психологиямен, әлеуметтік лингвистикамен, мәдениеттанумен, әдебиеттанумен сабақтастықта қарастырылып келеді. Фразеологизмдерді лингвоаксиологиялық тұрғыда зерттеу - тіл біліміндегі антропоэлекттік бағыттың маңызды салаларының бірі. Лингвоаксиология тілдік бірліктерде бейнеленетін құндылықтар жүйесін, бағалауыштық мағыналарды және олардың ұлттық дүниетаныммен байланысын айқындауға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда фразеологизмдер – белгілі бір этностың тарихи тәжірибесі, мәдени коды мен рухани құндылықтарын жинақтап сақтайтын тілдік құбылыс. Фразеологизмдердің семантикалық құрылымында бағалауыштық, эмоциялық

және экспрессивтік компоненттердің тоғысуы олардың аксиологиялық әлеуетін арттырады. Тұрақты сөз тіркестері арқылы қоғамда қабылданған моральдық нормалар, мінез-құлық үлгілері, жақсылық пен жамандық, құпталу мен терістеу сияқты бинарлық оппозициялар тілдік деңгейде бекітіледі. Сондықтан фразеологизмдерді лингвоаксиологиялық тұрғыда талдау тіл мен құндылықтар жүйесінің өзара байланысын тереңірек түсінуге жол ашады.

Фразеологизмдер антропоөзектік бағыттағы парадигмалардың тоғысында зерттеліп, әр тілдің этномәдени материалдары аксиологиялық тұрғыдан сипатталды. Фразеологиялық бірліктер – ғаламның тілдік бейнесінің маңызды фрагменттері әрі салғастырмалы лингвомәдени зерттеулер үшін құнды нысан, өйткені олардың мазмұнын әртүрлі факторлар, алдымен белгілі бір халыққа тән лексика айқындайды. Фразеологизмдерде ғаламның тілдік бейнесі айқын көрініс табады. Олар мәдени ақпаратты сақтаушы ретінде ғаламның тілдік бейнесінің бір фрагментін құрайды. Ғалам бейнесі белгілі бір этнос шеңберінде интерпретацияланған болмыстың көрінісі ретінде сипатталады. Болмыстың кез келген фрагменті сияқты ерекше белгісін қабылдау да осы этностың нақты мәдени ортадағы тәжірибесі негізінде қалыптасқан тұтас ғалам бейнесі арқылы жүзеге асады.

Соңғы жылдары қазақ тіл білімінде антропоөзектік бағыттағы зерттеулер қарқынды дамып келеді. Бұл бағыт бойынша тіл этномәдени код ретінде қарастырылады. Зерттеу жұмысы генетикалық, құрылымдық жағынан алшақ лингвомәдениеттегі қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологиялық бірліктерді салғастыра сипаттауға арналған. Қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі материалдар негізінде ғаламның фразеологиялық бейнелеріндегі этномәдени құндылықтардың көрінісін салғастыра зерттеу олардың мәдени-ұлттық ерекшелігін анықтауға мүмкіндік береді.

**Зерттеудің өзектілігі.** Ғылыми зерттеулерде концепт пен оның тілдік репрезентациясы арасындағы қатынас әлі де пікірталас тудырып келеді. Зерттеулерде белгілі бір тілде сөйлейтін адамның санасындағы менталдық құрылымдардың болуы олардың түрліше репрезентациялануымен, нақты коммуникативтік жағдаяттарда белгілі бір тілдік құралдарды таңдап алуына байланысты сипатталады. Осы тұрғыдан алғанда, тіл жүйесі мен концептуалдық құрылымдар арасындағы дәнекерді, яғни менталдық құрылымдар (білім құрылымдары) мен тіл құрылымдарын байланыстыратын буынды анықтаудың маңызы зор. Зерттеу жұмысының өзектілігін осы тұрғыдан негіздеуге болады.

Тіл білімінде адам факторына ерекше мән берілгендіктен, тіл тұтынушының тілді коммуникация құралы ретінде қалай пайдаланатыны зерттеле бастады. Осыған байланысты тілдік бірліктерде адамның өзі ұлттық тұлға ретінде қалай көрініс табатынына да ерекше мән беріліп отыр. Мұндай зерттеулердің түпкі мақсаты – түрлі мәдениеттердің ұқсастығы мен айырмашылығын көрсететін тілдік құралдарды анықтау. Адамның материалдық және рухани әлемін білдіретін фразеологиялық бірліктерді түрлі тілдердің семантикалық кеңістігінде анықтаудың маңызы зор. Себебі ФБ-ларда (фразеологиялық бірліктерде) адамның танымдық әрекетінің нәтижесі көрінеді. Концептілердің репрезентациясы адамның коммуникативтік үдерісіндегі

когнитивтік әрекеті арқылы жүзеге асады, бұл әрекет тілдік санадағы ақпаратты ұйымдастырудың ортақ ұстанымдарына негізделеді. Фразеология ұлттық тілдік тұлғаны айқын көрсететін сала болғандықтан, оны лингвомәдени және лингвокогнитивтік аспектіде салғастырмалы түрде зерттеудің маңызы зор.

Фразеологизмдерді типологиялық жағынан әртекті материал ретінде негізге ала отырып, салғастыра зерттеу арқылы адамның рухани және материалдық әлемі жөніндегі халықтық танымды қайта қалпына келтіруге болады; қазақ, орыс, ағылшын мәдениеттерінде осы концептілерді түсінудегі айырмашылықтар айқындалады. Салғастырылған тілдерде концептілер фразеологияда тұрақты құрылымдар арқылы беріледі. Адамның рухани және материалдық әлеміне қатысты базалық концептілерді лингвомәдениеттанымдық, лингвоаксиологиялық, этнолингвистикалық тұрғыда талдау арқылы тілдің этностың дүниетанымына әсер ету дәрежесін анықтауға болады.

Халықаралық байланыстардың артуы, мәдениеттер диалогында өзара түсіністікке қол жеткізудің қажеттілігі артуына байланысты зерттеулерде тіл мен мәдениет мәселесі жаңаша аспектіде қарастырыла бастады. Жұмыста адам ғаламды танушы, тілдік мағыналарды қалыптастырушы субъект ретінде қарастырылады. Шет тілдерді оқытуда да этносаралық, мәдениетаралық коммуникацияда әр ұлттың тілі мен мәдениетінің ұлттық ерекшелігі ескеріледі. Тақырыптың өзектілігі жоғарыда көрсетілген мәселелермен тікелей байланысты.

**Зерттеудің мақсаты** – қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдерді салғастыра зерттеу арқылы этномәдени құндылықтардың табиғатын айқындау.

Аталған мақсатқа жету үшін төмендегідей **міндеттер** қойылды:

- фразеологизмдердегі этномәдени құндылықтардың табиғатын анықтау;
- қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдерді талдау үшін қолданылатын салғастырмалы-аксиологиялық әдістің тиімділігін негіздеу;
- қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі этномәдени құндылық өрістерін (соматикалық, зоонимдік, колоративтік, нумеративтік, діни-мифологиялық, рухани т.с.с.) жүйелеп, кодтайтын тілдік механизмдердің ерекшеліктерін көрсету;
- қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдерде көрініс тапқан этностың құндылықтар жүйесіндегі ұқсастықтар мен айырым белгілерін сипаттау;
- қазақ-орыс-ағылшын тілдеріндегі фразеологиялық жүйелердегі ұлттық-мәдени және аксиологиялық мәндердің когнитивтік репрезентациясын анықтау.

**Зерттеудің нысаны** – қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі этномәдени құндылықтарды бейнелейтін фразеологизмдер.

**Зерттеу пәні** – фразеологизмдердегі ұлттық құндылық, олардың мәдени-символдық бейнесі және аксиологиялық қызметі.

**Зерттеудің теориялық және әдістемелік негізін** фразеология, лексикология, когнитивтік лингвистика, лингвомәдениеттану, тілдік семантика, этнолингвистика, этимология, лингвоаксиология, тіл тарихы мәселелеріне, сондай-ақ жалпы тіл біліміне арналған отандық және шетелдік зерттеушілердің еңбектері құрайды. Атап айтқанда, А. Байтұрсынұлы, М. Әуезов, І. Кеңесбаев,

К. Аханов, С. Аманжолов, Ә. Қайдар, Р. Сыздық, Ә. Болғанбаев, Ғ. Қалиев, Ә. Айтбаев, Х. Қожахметова, Н. Уәли, Ж. Манкеева, Г. Смағұлова, Р. Авакова, Қ. Қалыбаева, С. Сәтенова, А. Тымбол, К.К. Дүйсекова, Қ.Ө. Есенова, т.с.с. отандық зерттеушілермен қатар Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Р.Г. Ахметьянов, Е.М. Верещагина, В.В. Воробьев, В.Г. Гак, В. фон Гумбольдт, М.З. Закиев, Н.И. Золотницкий, М.И. Исаев, Ю.Н. Караулов, В.Г. Костомаров, В.А. Маслова, А.А. Потебня, Ә. Сепир, Б.А. Серебренников, З.К. Тарланов, В.Н. Телия, С.Г. Тер-Минасова, Е.В. Урысон, Б.А. Успенский, Р.М. Фрумкина, М.Ф. Чернов, Р.А. Юсупов, А.Р. Мухтаруллина және Cowie A.P., Moon R., Grice S.T., т.б. шетелдік зерттеушілердің еңбектері негізге алынды.

**Зерттеудің дереккөздері** – қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі түсіндірме сөздіктер, фразеологиялық сөздіктер, анықтамалықтар, көркем шығармалар, т.б. Зерттеу материалы ретінде адамның материалдық және рухани әлеміне қатысты концептілерді білдіретін қазақ тіліндегі 716 фразеологиялық бірлік; орыс тіліндегі 596 фразеологиялық бірлік; ағылшын тіліндегі 443 фразеологиялық бірлік талданды.

### **Зерттеу әдістері:**

- фразеологизмдерді әртүрлі тілдердегі этномәдени құндылықтар жүйесі тұрғысынан салғастыра зерттеуге бағытталған салғастырмалы-аксиологиялық талдау;
- қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдер арқылы этномәдени құндылықтардың когнитивтік, аксиологиялық мазмұнын анықтауға бағытталған концептуалдық талдау әдісі;
- зерттелетін тілдердегі эквивалентті концептілердің семантикалық белгілеріндегі ұлттық ерекшеліктерді айқындауға бағытталған контрастивтік талдау әдісі;
- этнос санасының категориялық құрылымы фразеологизмдерде қалай репрезентацияланатынын анықтауға бағытталған лингвомәдениеттанымдық талдау әдісі;
- ұлттық құндылықтардың фразеологизмдерде бейнеленетінін анықтауға қатысты болжамдық, сауалнама жүргізу және статистикалық талдау әдістері;
- белгілі бір сөз тіркесінің фразеологизмге жататынын анықтауға мүмкіндік беретін фразеологиялық сәйкестендіру әдісі;
- семаға негізделген тілдік бірліктің мағынасын тұтас қамтуға мүмкіндік беретін компоненттік талдау әдісі;
- сонымен қатар тілдік деректерді жинақтау, жүйелеу, қорыту әдістері қолданылды.

### **Қорғауға ұсынылатын негізгі тұжырымдар:**

1. Фразеологизмдер ойды бейнелі жеткізумен қатар этномәдени құндылықтарды, ұлттық мәдени кодты сақтап, ұрпақтан ұрпаққа жеткізеді. Фразеологизмдер – этномәдени құндылықтардың жинақталған тілдік-когнитивтік коды. Қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі соматикалық, зоонимдік, колоративтік бейнелер этномәдени құндылықтарды кодтаудың ерекше тәсілдері болып табылады.

2. Қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің фразеологиялық жүйесі адамның, табиғаттың, қоғамның құндылықтық бейнесін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің аксиологиялық өзегі ортақ болғанмен (адам, еңбек, табиғат, рух, отбасы, бірлік, т.б.), әр ұлттың тұрмыс-тіршілігіне, табиғат жағдайына, діліне, дініне, т.б. байланысты фразеологиялық жүйесінде ұлттық ерекшеліктері болады. Қазақ фразеологизмдерінде туыстық қатынас, мал шаруашылығы, ар-намыс, рухани құндылықтарға басымдық берілсе, орыс фразеологизмдерінде ұжымшылдық, православиелік дүниетаным, жан, эмоция басты орынға шығады. Ағылшын фразеологизмдерінде даралық (индивидуализм), оңашалану, прагматизм, рационализмге көбірек мән беріледі.

3. Ғаламның фразеологиялық бейнесі ұлттық мәдениеттің тілдік көрінісі ретінде әр халықтың дүниетанымынан хабар беріп, әмбебап және ұлттық ерекшеліктерін көрсетеді. Жүргізілген салғастырмалы талдау нәтижесінде жиналған үш тілдегі 1755 фразеологизмдердің 8,2%-ы (144) толық сәйкестікке ие, жартылай сәйкестік 56%-ды (982) көрсетсе, баламасыз ФБ үлесі 35,8% (629) болды. Фразеологиялық бірліктердің жартылай сәйкес және баламасыз түрлерінің сан жағынан басым болуы ұлттық дүниетаным мен мәдени ерекшеліктермен түсіндіріледі. Толық сәйкес фразеологизмдердің анықталуы жалпыадамзатқа тән ортақ құбылыстардың әмбебап сипатынан көрінеді.

4. Зерттеу нәтижелері фразеологизмдер арқылы моральдық, отбасылық, жеке тұлғалық, рухани, материалдық және жалпыадамзаттық құндылықтар көрінетінін анықтады. Сандық талдаулар қазақ халқының адамгершілік, отбасылық құндылықтарға ерекше мән беретінін көрсетті. Оның себебін көшпенді өмір сүру салтымен, мәдени және діни дәстүрмен, отбасының әлеуметтік және эмоционалды тірек екенімен түсіндіруге болады. Орыс халқы үшін моральдық, отбасылық және жеке тұлғалық құндылықтардың басым болуы қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылық пен үйлесімділікке, отбасылық әл-ауқат пен тәрбиеге ұмтылуынан, жеке тұлғаның дамуы мен өсуіне назар аударуынан көрінеді. Ағылшындар үшін жеке тұлғалық, моральдық және жалпыадамзаттық құндылықтар маңызға ие, себебі ағылшындарда адамның жеке тұлғасы мен құқығын қорғау мәдениеті ежелден қалыптасқан, ағылшын мәдениеті жеке тұлғаның дамуы мен моральдық-этикалық нормаларды сақтаудың үлгісіне негізделген.

5. Фразеологизмдерді аксиологиялық тұрғыдан зерттеу ұлттық дүниетаным мен мәдени құндылықтарды ашудың тиімді әдісі болып табылады. Фразеологизмдер аксиологиялық бағдарды қалыптастырушы құрал ретінде қызмет етеді. Олар қоғамдағы ізгілік, адалдық, еңбекқорлық, әділеттілік сияқты құндылықтарды ұрпақ санасына сіңіреді.

**Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы.** Диссертацияда ұлттық құндылықтардың фразеологизмдерде бейнеленуі туралы зерттеулердің теориялық-әдіснамалық негіздері сипатталып, фразеологизмдерді зерттеудегі лингвоаксиологиялық ұстанымға ерекше мән беріледі. Қазақ, орыс, ағылшын тілдеріне қатысты фразеологизмдердегі этномәдени құндылықтардың сипатын анықтау барысында фразеологиялық бірліктер тақырыптық топтар аясында

талданды. Үш тілге ортақ фразеологизмдерге талдау жасауда әр халыққа ортақ құндылықтар анықталды. Сонымен қатар белгілі бір ұлттың мәдениетімен байланысты өзіндік ерекшеліктерге толы фразеологиялық бірліктер де нақтыланды. Фразеологиялық бірліктердің қолданысы мен ерекшеліктерін анықтау үшін алынған сауалнама нәтижелері зерттеу жұмысында маңызды талдаулар жасауға мүмкіндік берді. Фразеологизмдердегі ұлттық құндылықтар ел тарихымен, ұлт танымы және болмысымен байланыста қарастырылды.

**Алынған нәтижелердің жаңашылдығы мен маңыздылығының негіздемесі.**

- Қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі этномәдени құндылықтар тұңғыш рет антропоэзектік тұрғыдан қарастырылып, этномәдени құндылықтар алғаш рет кешенді түрде салғастырыла талданды.

- Құндылықты кодтайтын тілдік механизмдердің типологиясы (соматикалық, зоонимдік, колоративтік, нумеративтік, тұрмыстық-мифологиялық) жасалды.

- Фразеологиялық бірліктер ұлттық-мәдени кодты сақтаушы, ұрпақтан ұрпаққа жеткізуші, құндылықтық бағдарды танытушы, когнитивтік-аксиологиялық категория ретінде сипатталды.

- Қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі фразеологиялық жүйелердегі жалпы адамзатқа ортақ құндылықтар мен белгілі бір ұлтқа тән құндылықтар анықталды.

- Зерттеу барысында фразеологизмдердің аксиологиялық әлеуетін талдаудың теориялық негіздері нақтыланып, тілдік бірліктердің құндылығын айқындау жолдары жүйеленді.

- Қазақ, орыс, ағылшын тілі фразеологизмдеріндегі этномәдени құндылықтардың эстетикалық-аксиологиялық мазмұны ашылып, олардың үш тілдегі эквиваленттік және асимметриялық көріністері айқындалды.

- Өзара сәйкес келетін, жартылай сәйкес келетін және сәйкестігі жоқ фразеологизмдердің этномәдени табиғаты айқындалып, өзге тілде баламасы жоқ фразеологизмдердің ұлттық дүниетанымдағы орны көрсетілді.

**Зерттеудің теориялық маңызы.** Диссертация мазмұнындағы тұжырымдар ғаламның фразеологиялық бейнесі мәселесіне қатысты лингвистикалық және экстралингвистикалық факторларды айқындауға, осы мәселені шешу барысындағы ортақ және ерекше (жалпыадамзаттық және ұлттық) белгілерді анықтауға бағытталған. Зерттеу жұмысы салғастырылған фразеологиялық бірліктердің әмбебаптығы мен ұлттық ерекшеліктеріне қатысты мәселелерді одан әрі дамытуға, сондай-ақ лингвомәдени ғалам бейнесінің фрагменттерін сипаттауға жол ашады. Өртүрлі тілдердегі фразеологизмдерді салыстыра зерттеу әр халыққа тән құндылықтардың әмбебап және ұлттық ерекше қырларын анықтайды.

Туыстығы жоқ тілдерді салғастыра зерттеу типологиялық деңгейде тұжырым жасауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері этномәдени құндылықтардың фразеологизмдердегі көрінісін тілдік жүйе, тілдік сана, ұлттық дүниетаным сабақтастығында сипаттауға мүмкіндік беріп, салғастырмалы лингвомәдениеттану, когнитивті фразеология теориясын толықтырады. Сонымен

бірге зерттеу барысында анықталған және жүйеленген лингвомәдени құндылық бірліктері, оларды жіктеп, салғастыру қағидаттары осы саладағы болашақ ғылыми ізденістер үшін маңызды болады.

**Зерттеудің практикалық маңызы.** Этномәдени құндылықтарды тіл арқылы танытатын фразеологиялық бірліктер – әр ұлттың болмысы мен танымына қатысты ақпараттарды игеруге, салыстыруға, ерекшеліктерді анықтауға және мәдениетаралық коммуникацияны дамытуға мүмкіндік береді. Лингвомәдени, аксиологиялық, когнитивтік бағыттағы зерттеулер үшін құнды дереккөз болып табылады. Ұлттық құндылықтарды насихаттауда фразеологияны қолданудың жолдарын көрсетеді. Әртүрлі мәдениет өкілдерінің аялық білімдері арқылы мәдениетаралық коммуникацияның тиімді шарттарын анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелерін қазақ, орыс, ағылшын тілдері бойынша ұлттық-бағдарлы оқулықтар, оқу құралдары, сөздіктер мен анықтамалықтар дайындауда, аударма теориясы мен практикасы, лексикография мен мәдениеттану курстарында, салғастырмалы типология және лингвомәдениеттану пәндерінде, қазақ, орыс, ағылшын тілдерінің фразеологиясы, семантикасы мен этимологиясы бойынша дәріс оқуда және практикалық сабақтарда пайдалануға болады.

**Зерттеу апробациясы.** Диссертация жұмысының нәтижелері отандық жоғары оқу орнында, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінде ұйымдастырылған «Жұбанов тағылымы» атты халықаралық дәстүрлі конференцияда «Құрамында түр-түс атаулары бар фразеологизмдердің ұлттық-мәдени ерекшеліктері» тақырыбында (2024), Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті Филология факультетінде «Ғылым айлығына» орай «Филологиялық ізденіс» атты докторанттардың зерттеу тақырыптары бойынша ғылыми семинарда баяндамалар жасалды (2025).

**Зерттеудің жариялануы мен мақұлдануы.**

Диссертация мазмұны бойынша 6 мақала жарияланды:

*Scopus ғылыми деректер базасына кіретін журналдарда жарияланған еңбектер:*

1. The Linguocultural feature of Phraseological Units of Kinship Terms (on the materials of Kazakh, Russian, and English languages) // Forum for Linguistic Studies, Vol.7 No.3, 2025, p. 830-842. Процентиль 56%, Q2.

<https://doi.org/10.30564/fls.v7i3.8510>

*ҚР ҒжЖБ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің нәтижелерін жариялау үшін ұсынылатын басылымдарда жарияланған еңбектер:*

1. The Image of Kazakh Zoophraseologisms in Translation (on the basis of the novel «Nomads» by I. Esenberlin in Kazakh, Russian and English languages) // Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ хабаршысы. Филология ғылымдары сериясы. – 2024. – №3 (74) – Б. 390-403.

<https://doi.org/10.48371/PHILS.2024.3.74.023>

2. The linguocultural feature of phraseologisms// Торайғыров Университетінің хабаршысы. Филология сериясы. – 2025. – № 1 – Р. 180-192.

<https://doi.org/10.48081/ZLYV5668>

3. Ұлттық болмыс пен мәдениет көрінісі: сан есімді фразеологизмдер контексінде) //Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ хабаршысы. – 2025. – №2 (77) – Б. 184-207. <https://doi.org/10.48371/PHILS.2025.2.77.011>

4. Уақыт ұғымына байланысты фразеологизмдердің мәдени код ретіндегі сипаты (қазақ, орыс, ағылшын тілдері материалы негізінде) // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2025. – №3(137). – Б. 219-231. <https://doi.org/10.47526/2025-3/2664-0686.246>

*Халықаралық конференциялардың жинақтарында жарияланған еңбектер:*

1. Құрамында түр-түс атаулары бар фразеологизмдердің ұлттық-мәдени ерекшеліктері. «Жұбанов тағылымы» атты дәстүрлі конференция жинағының материалы, Ақтөбе, 1 қараша, 2024. – Б. 241-244.

**Зерттеу жұмысының құрылымы мен көлемі.** Диссертация кіріспе, екі бөлім, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Зерттеу нәтижелері 30 кестеде берілген. Пайдаланылған әдебиеттер саны – 192, диссертация көлемі – 183 бет.

Диссертациялық зерттеу жұмысы тіл білімінің фразеология, лексикология, когнитивтік лингвистика, лингвомәдениеттану, лингвоаксиология салаларының даму бағыттарына және **Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағдарламаларына** сәйкес дайындалған:

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 16 қазандағы №914 қаулысы. «Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы».

Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 13 қыркүйектегі №659 Жарлығы. Мемлекет басшысының 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы «Халық бірлігі мен жүйелі реформалар – бұл нық елдің өркендеуінің негізі» (17.04.2023 ж. толықтырулармен).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. «Ұлттық рухани жаңғыру» ұлттық жобасын бекіту туралы: 2021 жылдың 12 қазанда, №724 бекітілген.

Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы және рухани құндылықтары. Тарих пен мәдениеттің, әдебиет пен тілдің, салт пен құндылықтардың ортақтығы // Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы.

**Докторанттың ғылыми зерттеу бойынша әр жарияланымды дайындаудағы үлесі.** Диссертацияның барлық көлемін, зерттеу әдісін таңдауды және зерттеу мақсатына сай міндеттерді шешуді, зерттеу бойынша жарияланымдарды дайындауды автор өз бетінше орындады. Зерттеу тақырыбына сай тапсырмалар беру мен алынған нәтижелерді талқылау ғылыми кеңесшілермен бірлесіп жүргізілді.